

Vilniaus Universitetas
Gamtos mokslų fakultetas
Zoologijos katedra

Elninių žvėrių (*Cervidae*) tankumas ir stirninių (*Capreolus capreolus*) kaukolių morfometrinių charakteristikos skirtingos medžioklėtvarkos miškuose

Povilo Auglio

Zoologijos magistro darbas

Mokslinis vadovas:
doc. E. Bukelskis

VILNIUS, 2007

ĮVADAS

Elniniai žvėrys yra vieni stambiausių Lietuvos žinduolių, tai briedis, taurusis elnias, stirna. Jie yra neatsiejama ir labai svarbi gamtos dalis, susaistyta įvairiais ryšiais su kitomis ekosistemos gyvybės formomis.

Šiuo metu Lietuvos miškingumas siekia apie 32,9 %. Miškus mes sunkiai įsivaizduojame be šių grakščių žvėrių. Elniniai yra ne tik jų dalis, bet ir gerokai juos įtakojantys veiksniai, jų buvimas ar nebuvimas veikia tiek pačią fauną, tiek florą. Šie gyvūnai yra pakankamai specifiški savo nišai, tačiau neretai skirtingų rūšių gyvūnų nišos persidengia. Dažnai elniniai gali būti konkurentai kitiems gyvūnams, gali konkuruoti ir patys tarpusavyje dėl maisto ar užimamos gyvenamosios vietos. Nereta elninių tarpe vidurūšinė konkurencija, tai ypač būdinga stirnomis. Kada jų tankumas būna pernelyg didelis, jos pradeda varžytis dėl maisto išteklių, gyvenamosios vietos, tuomet stirnų populiacija patiria stresą ir jų skaičius staigiai sumažėja. Kitas tarprūšinės konkurencijos pavyzdys yra taurusis elnias ir stirna. Pastebimas dėsningumas, kad padidėjus elnių tankumui, sumažėja stirnų tankumas ir atvirkščiai. Tai rodo kaip taurieji elniai, konkuruodami su stirnomis dėl maisto išteklių, pastarųjų skaičių gali reguliuoti arba priversti migruoti.

Elniniai žvėrys labai stipriai veikia mišką, jo natūralų atžėlimą, pasodintas miško kultūras, todėl jų skaičiaus reguliavimas yra būtinas.

Briedis didžiausias migrantas iš Lietuvos elninių žvėrių. Pastaraisiais metais briedžių gausumas Lietuvoje labai sumažėjęs, tačiau vis tiek, tai yra labai svarbus medžioklės objektas, kaip ir taurusis elnias ar stirna. Elniniai užima bene didžiausią dalį laimikio, sumedžiojamo Lietuvos medžiotojų. Todėl būtina, siekiant ir toliau nestokoti briedžių, elnių, stirnų miškuose, vykdyti jų apskaitas, kruopščiai skaičiuoti ir racionaliai naudoti juos kaip medžioklės objektus netrikdant populiacijų struktūrų.

Pastaruoju dešimtmečiu gausiausiai iš elninių yra medžiojama stirna. Stirninas ir jo ragai, tai turbūt vienintelis trofėjus, kurį turi galimybę sumedžioti jaunas medžiotojas. Paskutiniaisiais duomenimis, stirnų Lietuvoje yra apie 86 tūkst. ir jos paplitę visur tiek mažai miškinguose Lietuvos regionuose, tiek didžiuosiuose Lietuvos miškų masyvuose.

Lietuvos stirninai pasaulio mastu užaugina labai geros kokybės ragus. Šiuo metu Lietuvoje sumedžioti ir geriausiai įvertinti stirnino ragai pasaulyje užima net V-ąją vietą. Taigi, Lietuvos medžiotojai gali džiaugtis puikiais Lietuvos elninių žvėrių užauginamais trofėjais. Toks rezultatas pasiektas tik griežtai laikantis atrankos požymių, kurių dėka paliekami veistis patys stipriausi ir galingiausi gyvūnai taip stiprinant populiacijos genofondą ir struktūrą.

Šio darbo tikslas - nustatyti skirtingos medžioklėtvarkos miškuose elninių žvėrių gausumą, jų pasiskirstymą skirtinguose biotopuose, taip pat nustatyti dviejų geografiškai nutolusių regionų stirninių kranimetrinius skirtumus, juos palyginti ir atskleisti skirtumų priežastis.

Darbo uždaviniai - atlikti elninių žvėrių (briedžių, tauriųjų elnių ir stirnų) apskaitą Panevėžio rajono profesionaliųjų medžioklės plotų (Birželių, Kalnelio ir Prievačkos) miškuose, bei mėgėjiškų medžioklės plotų (Gringalių/Sipailišio) miškuose, apskaičiuoti žiemojančių briedžių, elnių ir stirnų gausumą tirtuose miškuose, bei atlikti statistinę jų paplitimo skirtumų įvairiuose biotopuose analizę. Taip pat - išmatuoti medžioklės klubo „Gringaliai“ (Klub.G), Panevėžio urėdijos komercinių medžioklės (PMP) ir Vilniaus universiteto mokomųjų medžioklės plotų (ANP) teritorijose sumedžiotų stirninių kaukolių ir ragų morfometrinius parametrus, bei atlikti jų statistinę analizę.

Summary

The aim of this study was to find out and estimate the density of cervids in 4 researched forests; to find out the differences between craniometric data of roebucks which were hunted in forests of different management. The long study showed that the amount of red deers and roe deers decreased in professional hunting area whereas in club hunting area decreased only the amount of red deers while the amount of roe deers increased. The density of mooses felt into decline and finally during the last two years of study disappeared. Still and all there was found the significant differences in the red deer and in the roe deer densities in forests of different management. However in mentioned forests the densities of mooses were not significantly different.

The significant differences of distributions of cervids in different biotopes were not found. There was found the most liked biotopes of roe deers during the non-vegetation period. Whereas red deer distribution in different biotopes has no regularity.

The study of craniometric data showed that the parameter sizes of roebucks in the North Lithuania region are the smallest although not all are significantly different from parameters of craniometric data of roebucks in Middle Lithuania region. However the means of parameter show the same declining tendency. The craniometric data of roebucks in Middle Lithuania region in 2 different management hunting areas are lightly different. This difference was caused by commercial hunting in professional hunting area (hunters shoot only the hugest roebucks).

Reziumė

Šio darbo tikslas buvo nustatyti elninių žvėrių tankumą 4 tirtuose miškuose, o taip pat rasti stirninių kaukolių ir ragų morfometrinius skirtumus, kurie buvo sumedžioti skirtingos medžioklėtvarkos miškuose. Tyrimai parodė, kad tauriųjų elnių ir stirnų gausumas sumažėjo profesionaliuosiuose medžioklės plotuose, tuo tarpu mėgėjiškuose medžioklės plotuose sumažėjo elnių, o stirnų priešingai- padaugėjo. Briedžių tyrimų laikotarpiu buvo labai negausu, o per paskutiniuosius dvejus metus tirtuose miškuose jie išnyko visiškai. Kaip bebūtų, buvo rasti patikimi statistiniai skirtumai tiek tarp tauriųjų elnių tankumų, tiek tarp stirnų tankumų tirtuose skirtingos medžioklėtvarkos miškuose. Briedžių tankumas patikimai statistiškai nesiskiria, nes visuose tirtuose miškuose jų gausumas labai nedidelis.

Tiriant elninių žvėrių pasiskirtymą skirtinguose biotopuose, statistiškai patikimų skirtumų nerasta. Tačiau buvo rasti labiausiai mėgstami stirnų biotopai. Tauriųjų elnių pasiskirstymas biotopuose skirtingais metais labai įvairuoja be konkrečios tendencijos.

Ištyrus kraniometrinius stirninių parametrus, paaiškėjo, kad pagal daugelį požymių šiaurės Lietuvos stirninių kaukolės ir ragų parametrai yra mažesni ir statistiškai patikimai skiriasi nuo vidurio Lietuvos stirninių.

Nors ir statistiškai nepatikimai, tačiau skiriasi stirninių parametrai ir dvejuose vidurio Lietuvos skirtingos medžioklėtvarkos miškuose dėl komercionio stirninių išmedžiojimo profesionaliuosiuose medžioklės plotuose (didžiausi stirninai iškeliauja į užsienį).

Raktiniai žodžiai: Cervidae, elniniai žvėrys, apskaita, tankumas, biotopai, *Capreolus capreolus*, stirninai, kraniometrija, skirtumai, geografija, medžioklėtvarka.